

Андреја Марковић

ДВА МОГУЋА ЧИТАЊА ПЕСМЕ „СВЕТКОВИНА”

О једном можда Симе Пандуровића

Конотативана значења поетске речи, те многострукост значења песме, која стоји у некој несазнатној вези са бројем њених читалаца, чине да песма говори сопственим, поетским језиком у коме владају посебни, другозначни односи, него што је то случај на референцијалној језичкој равни. Тело песме, којим нас она загонета, чини како лексички слој (избор и проналажење праве речи), тако и интерпункцијски слој, оба битна за доживљај песме (сетити се, на пример, зареза у стваралаштву Милоша Црњанског).

Песма „Светковина” Симе Пандуровића генијална је песма, како то примећује и М. Павловић, између осталог и због умноженог броја могућих читања и проживљавања која се нуде њеном читаоцу, како због недовољно јасне лексичке текстуре, тако и због разноврсности интерпункцијских знакова, различитих од збирке до збирке...

Наиме, могуће ју је читати као песму о љубави између двоје младих, како је то прочитао и сам М. Павловић као „слављење новог места што га је љубавни пар у свету стекао”; као баладу о љубавној избезумљености и немогућству љубави у модерном свету који као да отима у другом правцу, који проглашава за лудост све оно што није рационално (смишљено?), хладно, научно (прорачунато?), те што има другачији ритам од шаблона и покретне траке. Читајући песму на овај начин, свакако је интересантно пратити промене перспектива лирског

субјекта који пева о свом свету („језиком малог напона и недовољне оцртаности песничке форме: љубави наше плава и нежан цвет“) час из сопствене, час из визуре себи супротстављеног света:

*И оїейї сила зѣрнуло се свейїа
у болнички нам ми
... идемо
у кошуљама белим йарком овим,
ѣде болнички се мирис шири јак*

Плава и нежан цвет и болнички мирисави врт два су одблеска једног истог душевног стања. Пандуровић узима фигуру луднице, то јест даје слику менталне болнице као меру међусобног неразумевања и оспоравања двају разномимензионалних светова: света заљубљених и света оних хладног срца што „хвале онај живот крт“ „а глава њихова им смета“. Читајући „Светковину“ на овај начин лако је можемо придружити Платоновој *Гозби*, као још једну слику у низу безбројних лица љубави, као лудачку љубав коју стари Грк није могао описати, јер је реч о историјски и цивилизацијски оптерећеној љубави (о *tempora*, о *motus*), то јест о „баријери неопштења између љубавника и друштва“, о светковању отцепљења од свакодневице и објави нетрпељивости љубавника према „бившој“ околини. Отуда је за М. Павловића последњи стих изненађење:

... Гле, очима им йрейїїи роса немо...

и доноси, по његовом мишљењу, нови квалитет у песму. Међутим, могуће је и другачије тумачење: светкује се љубав спрема поезије и песма сама! Ако се сетимо платоновске вертикале, где ум и чисте идеје заузимају највише место, тада силазак с ума свакако води у пределе песничког стварања, у провидан, дубок и сјајан дан, дан песничког надахнућа; води ка превазилажењу

*... мука, сумње, времена, и сїїо
рана, шїїо крваве их вређао је свейї*

ка песни:

Љубави наше йлав и нежан цвейї!

Б. Поповић, у предговору *Анїїолоѣији новије срїїске лирике* говори о неписмености и недовољном познавању граматике у наших песника и преузима на себе задатак да све некоректности доведе на своје. Отуда његов ускличник, за разлику од тачке у другим двома „верзијама“ даје исправнији тон последњем стиху прве строфе: настала је песма! Фигура песме као цвета није нимало нова, на шта упућује и сама етимологија речи антологија, а ако се томе додају нежност и трагички потенцијал плаве боје, тада је немогуће не запазити напрегнутост и бременитост овог стиха; не назрети трагичан положај песника, који као једини могући одговор на непоетичност ондашњег историјског пејзажа има да понуди плава и нежан цвет своје поезије. Овим сти-

хом отворен је простор за дијалог без међусобног разумевања, за дијалог без дијалога са сопственим временом, са епохом. А то што је његова поезија одјекнула као бизарна, песимистична „књижевна зараза” сасвим лепо указује на ондашње прилике, на недовољно рафинирано читање и исхитрени суд по принципу: помиње се болница, дакле, реч је о зарази. Песник Пандуровић, „антена врсте”, како то згодно дефинише Миљковић, осећао је врло прецизно сву грозу живота свога времена и није је игнорисао у својој поезији: лирика је одзив душе на изазов ствари, како то каже Бодлер, а Пандуровић је познавао француски; херметички вртови савршеног израза француских симболиста нису му били непознати – пресађивао их је у наш језик. Он се из оваквих искустава није вратио као мањи господин, као што је то случај био са Скерлићем и његовим сумњивим радикалним оптимизмом на трагу Жореса. Његов приступ поезији није трагао за друштвеном оправданошћу; имао је у себи квалитет аутентичности и искрености. Он пева, дакле, о мирном и тихом „одавању” поезији: „... они жале мир наш тих”, „славећи страшно осећања та”; пева о новом свету у коме „живот светао је трен”, у коме је живот „срдачан, кротак”...

Није нимало чудно што песник пева у првом лицу множине; довољно је сетити се оне његове песме на чијем концу открива да је његова драга заправо његова поезија. Љубав за поезију, њено апострофавање, те вера у њен дубоки, наизглед луди, смисао, песнику „из прошлих дана остале су још”, и као непобитни, незамењиви плод, откривају „спојеност срца... невиност света... животно вино, срж...”

Не треба превидети стихове:

А наших срца један исти звук

Бележи гражи и времена хук...

Звук који бележи? Није ли то једна лепо нађена синестезија са значењем песме?

И поново Б. Поповић, доследан својим правописним настојањима, проналази три тачке, конструише стих као отворен, сугерише бескрај времена, поезије и у исти мах ритмичке ударе срца. У *Анџиологији српског песничтва* Миодрага Павловића, стих се завршава тачком.

„Светковина” је песма човека који више не сумња у своју животну вокацију: сигуран је да је песник и да другачије не може бити.

Сумња у љубав – најљежи нам јад –

мин’о и часе блажене не муџи

То је песма некога ко више не може да се врати „кртом” животу, јер то је „онај живот лош”. То је уједно и песма неког ко је потпуно свестан цене отцепљења: у том животу „знанци, родбина остају” (мотив трагичне усамљености песника, или далеко од разуздане гомиле?), питање је које ће свакако бити интересантно изучаваоцима интимне биографије Симе Пандуровића. Било како било, Пандуровић као

„верну драгу” осећа још једино сопствену вољу да пише, иако недовољно сигуран у крајњи исход своје песничке авантуре.

Искидао је конце – ланце који га вежу
за *џросџор*, *време*, *џоново* и *боје*

стих у себи има нечег сладуњавог, уљуљукујућег, преварног, својом упадљивом асонанцом и побрајањем издваја се међу другим стиховима, и као да упућује да је, поред осталог, у питању и раскид на нивоу поетике са оном другом песничком школом у то време од ауторитета (Ј. Дучић, М. Ракић).

Он не може да превиди „ланце живота што звече и стежу”, али доводећи их у везу са концима, поступком слика преко слике, песник нас дарива једним неочекиваним оптимизмом: све је истовремено и лако и тешко; битно је, можда, само тако штети – тако раскинути! А Симе Пандуровић је желео да пева „рад љубави нам и рад среће своје”. Осећао је ту дубоку, провидну срећу песничког стварања; да ћути било му је немогуће. Излаз је проналазио у белим кошуљама и парковима песништва, тог начина да се (пре?)живи; да се сазнају „дражи са животом новим”; да се сачува „љубави наше неумрле знак” (стих општељудских хуманистичких конотација).

Кључеви за овакво читање „Светковине” крију се управо у последњем стиху и у једном *можда* Симе Пандуровића. Последњи стих:

... *Гле! Очима им џрејџи роса немо...*

као да проглашава тријумф поезије и открива један њен моћни корен: саосећање и жељу да се подели оно што се осећа.

Оно *можда* из петог стиха шесте строфе „јер ми смо можда сами тако хтели” само је додало трећу димензију, увело сумњу и отворило простор за кретње песме. Ово *можда*, интересантно је још стога што га Миодраг Павловић, као партикулу, одваја зарезима, Богдан Поповић не. Оно се може, дакле, односити на било коју реч која следи. Уколико се односи на „сами”, стих ће повести мисао у правцу Павловићевих љубавника, које је можда ипак „крти свет без сржи” одредио, смештајући га у парк, у беле кошуље, „где болнички се мирис шири јак”, пре него што је у питању ексцентрични пар бизарних прохтева.

Уколико се, пак, односи на „тако” – стих покреће сасвим друга питања: питање проналажења уметничког израза, питање из области естетике: битан је начин – *џако*. На исти начин, постављено је даље, имплицитно, и питање слободе у стварању: постоји ли избор? Или је тај парк „где болнички се мирис шири јак” једини пут ка оздрављењу, ка отржењењу кроз пијанство, начин да се претраје, да се не замукне:

...*Гле! Очима им џрејџи роса немо...*

Post scriptum:

Читајући „Светковину” Симе Пандуривућа, сусрео сам се са „три различите песме” у антологијама Богдана Поповића, Миодрага Павловића, те у збирци *Посмртине њочасѝи* (Мостар, 1908. год., Мала библиотека, Штампарско-умјетнички завод Пахер М. Кисића). Наиме, разлике на нивоу интерпункције изненађују читаоца бар у по два стиха сваке строфе. Да ли су у питању штампарске грешке или нарочите интервенције приређивача, не знам. Тек, примећујем да би незнатна штампарска грешка у наслову или пак интервенција при евентуалном прештампавању понудила не мање узбудљиво изненађење:

„Цветковина” Симе Пандуровића